

7. Prawa człowieka

7.1. Pojęcie i geneza praw człowieka

Pojęcie praw człowieka

Prawa człowieka są to podstawowe prawa, które przysługują każdemu człowiekowi od momentu narodzin aż do śmierci – niezależnie od jego pochodzenia, koloru skóry, narodowości, płci, religii czy wyznawanych poglądów (uniwersalne) i których nie można się zrzec (niezbywalne). Z samego faktu bycia człowiekiem, niezależnie od władzy państwowej, każdej jednostce przysługują gwarantowane przez państwo prawa wytykające z idei przyrodzonej godności, swobody działania, równości ludzi, braterskiej solidarności oraz sprawiedliwości. Zwyczajowo mówi się o podstawowych wolnościach i prawach człowieka ze względu na ich powszechność, niezbywalność, a tym samym nienaruszalność. Tradycyjnie wymienia się prawa osobiste (indywidualne), polityczne (związane z demokratycznym łańcem państwowym), ekonomiczne, socjalne i kulturalne (odzwierciedlające sprawiedliwość społeczną), a także prawa kolektywne (solidarnościowe).

Geneza praw człowieka

- Genezy praw człowieka należy się dopatrywać w rozwoju idei praw jednostki obecnej w Dekalogu, rzymskim prawie cywilnym, gwarancjach królewskich w średniowieczu i renesansie, aż po jej rozkwit w okresie oświecenia podczas rewolucji amerykańskiej i francuskiej. Znalazła ona odzwierciedlenie w konstytucjach: amerykańskiej z 1787 r. (wcześniej w Deklaracji Niepodległości Stanów Zjednoczonych), francuskiej z 1791 r. (wcześniej w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela) i polskiej – 3 maja 1791 r.
- Rozpowszechnienie idei praw człowieka na całym świecie nastąpiło za sprawą ONZ w II połowie XX w.
- Obecnie jest to już proces nieodwracalny, który owocuje coraz lepszymi mechanizmami gwarantującymi poszanowanie praw człowieka w większości państw świata. Aktualnie rozwój tej idei polega na tym, że oprócz jednego systemu ogólnosiwiatowego powstały też systemy regionalne: europejski (składający się na niego 3 podsystemy – w ramach UE, OBWE i RE), afrykański, interamerykański i arabski.

Trzy generacje praw człowieka

Podział praw człowieka na 3 generacje został przedstawiony w traktatach międzynarodowych ONZ wydzielonych z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (1948). Są to Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966) oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych (1966). Zapisane tam standardy praw człowieka są uzupełniane o prawa kolektywne, czyli przysługujące zbiorowościom.

I generacja: prawa indywidualne – osobiste (obywatelskie) i polityczne	II generacja: prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne	III generacja: prawa kolektywne (odnoszące się do jakości życia)
<ul style="list-style-type: none"> • prawo do życia • wolność osobista • prawo do własności • wolność od tortur • wolność sumienia i wyznania • wolność wypowiedzi • prawo do informacji • równość wobec prawa • swoboda przemieszczania się • tajemnica korespondencji • bierne i czynne prawo wyborcze • prawo zrzeszania się • prawo do skargi na organy państwa 	<ul style="list-style-type: none"> • prawo do pracy i wynagrodzenia • prawo do nauki • prawo do wypoczynku • prawo do ochrony zdrowia • prawo do zabezpieczenia społecznego • prawo do uczestnictwa w życiu kulturalnym • prawo do korzystania z osiągnięć cywilizacyjnych (postępu naukowego) 	<ul style="list-style-type: none"> • prawo do pokoju • prawo do demokracji • prawo do rozwoju • prawo do zdrowego środowiska naturalnego • prawo do pomocy humanitarnej